

МЕТОДИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА АКТИВІЗАЦІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

МУЛЬСКА Ольга¹, ВИГОВСЬКИЙ Павло²

¹ ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»

<https://orcid.org/0000-0002-1666-3971>

oliotchka.mulska@gmail.com

² ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»

У статті розкрито актуальність проблематики активізації інноваційно-технологічного розвитку. Метою дослідження визначено обґрунтування теоретико-прикладних засад регіональної політики формування інституційного середовища розвитку інноваційної діяльності в регіональній економіці. Систематизовано бази регіональної економічної політики розвитку інноваційно-технологічної діяльності. Аргументовано альтернативи стратегування формування інституційного середовища розвитку інноваційної діяльності в регіоні. Узагальнено елементи типового інструментарію регіональної політики стимулювання інноваційного розвитку в організаційному та економічному аспектах. Ідентифіковані перешкоди, принципи та результати регіональної політики формування якісного інституційного середовища інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційна діяльність, технологічний розвиток, інноваційний бізнес, інституційне середовище, регіональна економіка, регіональна політика.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2023-9-11>

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Інституційне середовище, у т. ч. в сфері науково-дослідної, науково-технічної та інноваційної діяльності, це результат поєднання заходів державного управління та ринкових трансформацій, еволюції взаємовідносин між економічними агентами та впливу на їх діяльність всього спектру чинників економічного, соціального, правового й іншого характеру. Чи може інституційне середовище формуватися без участі однієї з цих двох сторін? На нашу думку, яка базується на результатах досліджень теорії інституціоналізму, так, але лише за випадку, коли в цих процесах відповідну участь не бере держава, оскільки чинники неформального блоку завжди присутні. Навіть в тоталітарних економіках з виключно державною формою власності завжди був присутній дух підприємництва, новаторства та інноваційності. Звідси високий рівень актуальності регіональної економічної політики формування (регулювання, модернізації) інституційного середовища (як в частині державного інституційно-правового й інституційно-організаційного, так і впливу на чинники неформального характеру) інноваційної діяльності. З позиції керованого розвитку регіональної соціально-економічної системи ці процеси мають ініціюватися саме регіональними органами влади, а відповідна політика впроваджуватися зі застосуванням прийнятних і ефективних механізмів, інструментів та засобів, з поміж яких найбільшим потенціалом, за звичай, користуються організаційні й економічні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Різні аспекти інноваційно-технологічної діяльності, а також проблематики становлення належного інституційного середовища для активізації інноваційно-технологічної діяльності системно і комплексно досліджують такі науковці, як Т. Васильців, В. Зайченко, М. Когут, О. Левицька, О. Єрмакова, О. Мультська, І. Мушеник, В. Омеляненко, В. Панченко, І. Підоричева та інші дослідники.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Водночас, ці та інші результати досліджень все ще критично не змінили стан справ з інноваційно-технологічним розвитком в регіонах України і ця обставина актуалізує нові дослідження в цій сфері.

Формулювання цілей статті

Метою статті є обґрунтування теоретико-прикладних засад регіональної політики формування інституційного середовища розвитку інноваційної діяльності в регіональній економіці.

Виклад основного матеріалу

Становлення й модернізація інституційно-економічного середовища активізації інноваційної діяльності визначається стратегічним імперативом регіональної економічної політики конкурентоспроможності й у [3, с.336-337]. На загал, розуміючи при цьому класичну мету – масштабування та ефективізацію інноваційно-технологічної діяльності, науковець вводить принципове уточнення: потрібна зміна парадигми, а саме перехід від політики вирівнювання розвитку регіонів до створення умов для їх саморозвитку, в основі яких – інновації та прогресивні технології – синергії для зростання й посилення конкурентоспроможності. Такою вбачається стратегічна ціль регіональної економічної політики, тоді як операційна – у формуванні сприятливого інституційного середовища для інновацій. До ієрархічної композиції регіональної економічної політики модернізації інституційного середовища інноваційної діяльності у цьому дослідженні відносяться: завдання (поєднання процесів активізації інноваційного розвитку та посилення конкурентних позицій економіки регіону; вирівнювання просторового розвитку через зростання потоків капіталів, робочої сили, знань, інновацій), інструменти, територіальний вимір, об'єкти і суб'єкти регіональної політики.

У цьому сенсі значно вище прикладне значення мають результати дисертації І. Підоричевої, де фокус уваги зупинений безпосередньо на інструментах розвитку регіональних інноваційних екосистем. Фактично, йдеться про три вектори інструментарію: інституційний (втім, тут прерогатива в більшій мірі за державою, тобто центральним рівнем управління), організаційний (зазначається, що слід вибудувати систему співпраці у чотирикутнику: влада – бізнес – наука – громадськість [8, с.399], а також розширити функції регіональних наукових центрів НАН та МОН України), економічний (зі застосуванням інституту спеціальних економічних зон як базису регіональних та локальних інноваційних систем країни).

Означена система заходів, беззаперечно, характеризується високим потенціалом практичної апробації, а також її значимості. Водночас, спектр організаційних та економічних інструментів регіональної інституційно-інноваційної політики видається ширшим. До прикладу, визначаючи елементи моделі ресурсного інноваційно-інвестиційного розвитку на регіональному рівні, І. Мушеник визначає цілий комплекс інструментів, що можуть бути апробованими в межах регіональної інноваційної політики та орієнтовані на вирішення таких завдань, як покращення матеріально-технічного потенціалу інноваційно активних суб'єктів господарювання, збільшення обсягів інноваційної діяльності підприємств, розширення місткості внутрішнього ринку інноваційної продукції (послуг) та позитивний вплив інноваційної активності на підвищення значень індикаторів соціально-економічного розвитку регіону, нарощення масштабів фінансування наукових та науково-технічних робіт, фінансування і покращення якості освіти, зокрема як передумови подальшого поступу науки та інтелектуальної творчої діяльності [6].

При тому стратегічним імперативом регіональної економічної політики в аналізованій сфері вбачається упровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку регіону зі завданнями покращення інноваційної інфраструктури, залучення інвестицій у інноваційні проекти, збільшення інноваційної активності бізнесу, розширення інформаційного забезпечення інноваційно-технологічних процесів, запровадження моніторингу та діагностики нарощення інноваційно-технологічної діяльності в регіоні.

Окремі натяки на нові нестандартні інструменти (принципи, погляди) регіональної економічної політики все ж наявні, як от у [1] зазначається, що настав час формування й реалізації нової Концепції регіональної політики смартспеціалізації, однак на засадах структурно-технологічної перебудови, згідно якої будуть утверджені диференційовані цілі та інструменти інтелектуалізації і цифровізації регіонального розвитку в Україні виходячи зі специфіки регіональної економіки, наявного ресурсного потенціалу, а також перспектив технологічної модернізації. Відповідно, в основі зростання не стільки перспективні (з огляду на інновації) види економічної діяльності, як конкретні плани й значно ефективніший інструментарій інтелектуалізації та цифровізації регіонального й просторового зростання.

При тому розуміємо, що як сильні сторони, так і власні застороги характерні для кожного з векторів проектування регіональної політики в цій сфері. Відтак, раціональніше стверджувати про зорієнтованість регіональної економічної політики безпосередньо на побудову якісного повноцінного інституційного середовища інноваційно-технологічної діяльності, структура елементів якого б урахувала всі аспекти. Стратегічне бачення траєкторії розвитку процесів має не аби яке вагоме значення, у тому числі з позиції обґрунтування тактики і політики досягнення поставлених завдань, за яких механізми й інструменти управління підбираються під відповідні пріоритети.

Важливо констатувати, що перелік інструментів організаційного і економічного характеру відносно активізації в регіоні інноваційної діяльності не вичерпний. Все залежить від інтелектуально-кадрового та економіко-ресурсного потенціалу, а також ініціативності та професійності органів державної влади та місцевого самоврядування. Позаяк, критично важливим є розуміння принципів раціональної політики відносно формування якісного інституційного середовища інноваційного розвитку регіону, які слугують своєрідними дороговказами під час слідування кінцевій меті регулювання (рис. 1).

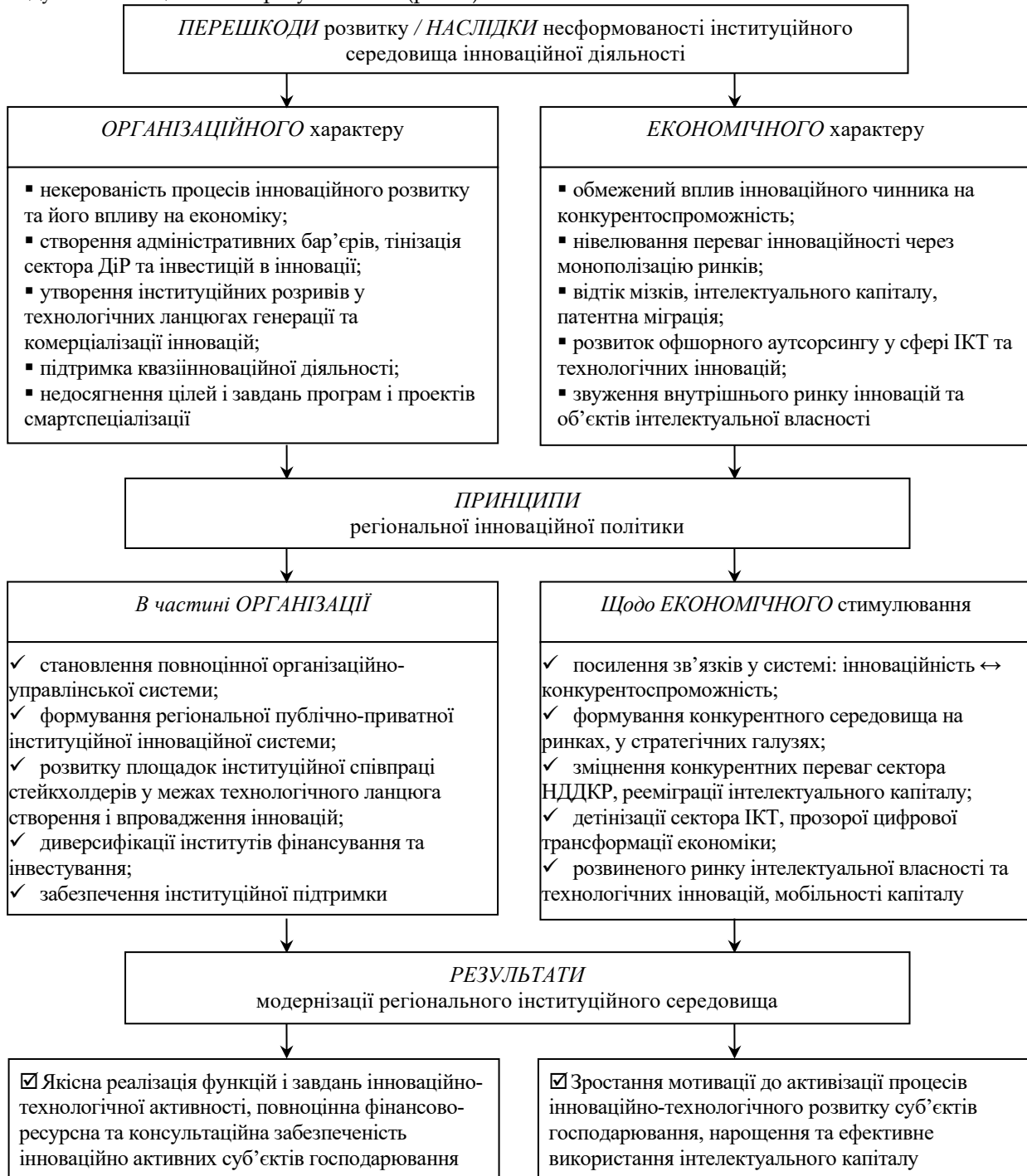

Рис. 1. Перешкоди, принципи та результати регіональної політики формування якісного інституційного середовища інноваційної діяльності

Джерело: авторська розробка.

Регіональний та місцевий рівень управління здебільшого визначається дієвим організаційним і економічним інструментарієм, коли перший стосується спрощення для суб'єктів господарювання процесів науково-дослідної, технічної та технологічної діяльності, створення та

впровадження інновацій, залучення кадрового і фінансового ресурсу, а також якісної організаційно-управлінської системи менеджменту інноваційно-технологічної діяльності в регіоні; другий – формування низки потужних стимулів для раціональної поведінки економічних агентів як відносно активного створення і впровадження інновацій, так і толерування відповідних активностей у внутрішньокорпоративних процесах, зовнішніх комунікаціях, в системі соціальної відповідальності, *public relations*.

У підсумку аналізування численних наукових джерел щодо формування й реалізації державної і регіональної політики забезпечення інноваційного розвитку [2-5; 7-9] є підстави вести мову про класичний склад організаційних і економічних інструментів державної політики. Як загальний теоретико-методичний і прикладний характер, так і специфіка та, що важливіше, – результати імплементації безпосередньо організаційних та економічних інструментів добре простежуються (а також підтверджуються) в підсумку аналізування зарубіжного досвіду регіональної економічної політики формування інституційного середовища інноваційної активності.

Дотримання вказаних принципових положень дозволяє сформувати більш якісне інституційне середовище активізації розвитку інноваційної діяльності в регіоні, здатне, з одного боку, у повній мірі реалізувати базові функції управління в цій сфері, а також забезпечити суб'єктів інноваційної діяльності всім необхідним ресурсним забезпеченням, а, з іншого боку, – посилити мотивацію інноваційно активних суб'єктів до інвестицій у інноваційно-технологічний розвиток.

Таким чином, принципи організаційного блоку регіональної інноваційної політики на загал орієнтовані на вдосконалення системи державного контролю над перебігом процесів інноваційно-технологічного розвитку в регіональній економіці.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Інституційне середовище інноваційної діяльності в регіоні формується під дією чинників державного управління та суспільних і ринкових трансформацій. З метою належної активізації інноваційно-технологічної діяльності, нарощення її обсягів і ефективності, реалізації потенціалу та існуючих можливостей для інноваційного шляху розвитку регіональної економіки інституційне середовище інноваційної діяльності підлягає регулюванню зі застосуванням широкого спектру інструментів, провідними з-поміж яких (з огляду на регіональну специфіку) є організаційні та економічні. Організаційний інструментарій орієнтований на вдосконалення системи державного контролю над перебігом процесів інноваційно-технологічного розвитку в регіональній економіці, а також на становлення системи інституцій фінансово-ресурсного та консалтингового забезпечення інноваційно активного бізнесу; економічний – на зростання мотивації бізнесу до створення й впровадження інновацій, а також формування умов, за яких інноваційно активні економічні агенти мають переваги у конкурентоспроможності та виробничо-господарській ефективності.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі стосуються вдосконалення методики аналізування інституційного середовища інноваційної активності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильців Т. Г., Левицька О. О. Концепція реалізації регіональної політики Smart-спеціалізації в Україні на засадах структурно-технологічної перебудови. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 30. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/599>.
2. Васильців Т., Мульська О., Зайченко В., Березівський Я. Технологічна конкурентоспроможність як результат реалізації інноваційного потенціалу та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності підприємств: методичні аспекти аналізування. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. Вип. 4. С. 63-70. <https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-9>
3. Єрмакова О. А. Концептуальні засади стратегування інноваційного розвитку регіонів в умовах глокалізації економічних процесів. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 6 (11). С. 336-341.
4. [Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: колективна монографія / за ред. д.е.н. Омеляненка В. А. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань. 2022. 280 с.](#)
5. Міценко Н.Г., Мульська О.П., Зайченко В.В., Лозовий Т.І. Стратегічні пріоритети державної політики реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2022. Вип. 69. С. 21-29. <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-69-03>

6. Мушеник І. М. Стратегія розвитку і формування інноваційно-інвестиційної системи регіону. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/249/237>.
7. Омеляненко В. Трансфер технологій в інноваційних ландшафтах: сучасні тенденції та інституційне забезпечення: монографія. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань, 2022. 214 с.
8. Підоричева І. Ю. Розвиток інноваційних екосистем України в умовах глокалізації та європейської інтеграції : дис. д.е.н. 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. К. : Інститут економіки промисловості НАН України, 2021. 554 с.
9. Сталий розвиток старопромислових регіонів України: інноваційний вимір : колективна монографія / за ред. Омеляненка В. А. Суми : Триторія, 2021. 298 с.
10. Vasylytsiv T., Mulska O., Panchenko V., Kohut M., Zaychenko V., Levytska O. Technologization processes and social and economic growth: modeling the impact and priorities for strengthening the technological competitiveness of the economy. *Regional Science Inquiry*. 2021. № 13 (1), P. 117-134.
11. Territory of innovations: best practices for sustainable development at the local level. Part 1: digest of analytical stage of international scientific and educational project. Collective Monograph. Sc. ed. V. Omelianenko, O. Prokopenko, T. Tirto. Tallinn: Teadmus, 2022, 227 p.

REFERENCES:

1. Vasylytsiv, T. G., Levytska, O. O. (2021). The concept of implementation of the regional policy of Smart-specialization in Ukraine on the basis of structural and technological restructuring. *Economy and society*. 30. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/599>.
2. Vasylytsiv, T., Mulska, O., Zaichenko, V., Berezivskiy, Y. (2022). Technological competitiveness as a result of realization of innovative potential and commercialization of intellectual property of enterprises: methodological aspects of analysis. *Modeling the development of the economic systems*, 4, 63-70. <https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-9>
3. Ermakova, O. A. (2018). Conceptual principles of strategizing innovative development of regions in conditions of glocalization of economic processes. *Pryazovsky Economic Bulletin*. 6 (11), 336-341.
4. Omelyanenko, V. A. (2022). Innovative foundations of recovery and development of countries after armed conflicts. Sumy: Institute of Innovative Development Strategies and Knowledge Transfer. 280 p.
5. Mitsenko, N.G., Mulska, O.P., Zaichenko, V.V., Lozovyi, T.I. (2022). Strategic priorities of the state policy of realization of the potential of innovative development of enterprises in Ukraine. *Bulletin of Lviv University of Trade and Economics. Economic sciences*, 69, 21-29. <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-69-03>
6. Mushenyk, I. M. (2021). Development strategy and formation of the innovation and investment system of the region. *Economy and society*. 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/249/237>.
7. Omelyanenko, V. (2022). Technology transfer in innovative landscapes: modern trends and institutional support. Sumy: Institute of Strategies for Innovative Development and Knowledge Transfer, 214 p.
8. Pidorycheva, I. Yu. (2021). Development of innovative ecosystems of Ukraine in conditions of glocalization and European integration. Kyiv: Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, 554 p.
9. Omelyanenko, V. A. (2021). Sustainable development of old industrial regions of Ukraine: innovative dimension. Sumy: Tritoria, 298 p.
10. Vasylytsiv, T., Mulska, O., Panchenko, V., Kohut, M., Zaychenko, V., Levytska, O. (2021). Technologization processes and social and economic growth: modeling the impact and priorities for strengthening the technological competitiveness of the economy. *Regional Science Inquiry*. 13 (1), 117-134.
11. Omelianenko, V. (2022). Territory of innovations: best practices for sustainable development at the local level. Part 1. Tallinn: Teadmus, 227 p.

METHODOLOGICAL AND APPLIED PRINCIPLES OF THE POLICY OF FORMING AN INSTITUTIONAL ENVIRONMENT FOR THE ACTIVATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES

MULSKA Olha, VYHOVSKY Pavlo

Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine

The study revealed the relevance of the issue of activation of innovative and technological development in the regional economic system. The purpose of the study is to substantiate the theoretical and applied principles of the regional policy of forming the institutional environment for the development of innovative activities in the regional economy. Based on the analysis of the existing theoretical and methodological bases of the analysis of innovative development, the bases of the regional economic policy of the development of innovative and technological activity were identified. The alternatives of strategizing the formation of the institutional environment for the development of innovative activities in the region are indicated. The elements of the typical toolkit of the regional policy of stimulating innovative development in organizational and economic aspects are summarized. It is shown that the institutional environment of innovative activity in the region is formed under the influence of state management factors and social and market transformations. It was concluded that the organizational toolkit is focused on improving the system of state control over the course of innovation and technological development processes in the regional economy, as well as on the establishment of a

system of institutions for financial, resource and consulting support for innovatively active businesses. It was established that the economic toolkit is focused on the growth of business motivation to create and implement innovations, as well as the formation of conditions under which innovatively active economic agents have advantages in competitiveness and production and economic efficiency. Identified obstacles, principles and results of the regional policy of forming a high-quality institutional environment of innovative activity. It is substantiated that the criteria of rationality of the regional policy regarding the modernization of the institutional environment of innovative activity are the observance of the basic principles of regulation, namely, in the part of the organizational block, the formation of a full-fledged organizational and management system; formation of a regional public-private institutional innovation system; development of platforms for institutional cooperation of stakeholders within the technological chain of creation and implementation of innovations and the economic block - strengthening of connections in the system: innovativeness ↔ competitiveness; formation of a competitive environment in the markets, in strategic industries; strengthening the competitive advantages of the R&D sector.

Keywords: innovative activity, technological development, innovative business, institutional environment, regional economy, regional policy.